

Синявська Ольга Вікторівна,

аспірантка кафедри філософії

Одеського національного університету імені І. І. Мечникова

orcid.org/0009-0005-2707-7782

olya23.10.00@gmail.com

ЦИФРОВІЗАЦІЯ КУЛЬТУРИ ЯК НОВИЙ ЕТАП ЕВОЛЮЦІЇ СИМВОЛІЧНИХ СИСТЕМ

У статті розглядається цифровізація культури як фундаментальний трансформаційний процес, що знаменує новий, якісно відмінний етап еволюції символічних систем людства. Автор аналізує, як сучасні цифрові технології радикально переосмислюють традиційні символи, створюючи гібридні форми комунікації, що поєднують фізичне та віртуальне, реальне та симульоване. Дослідження акцентує увагу на тому, що цифрова трансформація не лише змінює способи передачі культурних смислів, а й суттєво модифікує саму природу символу: від статичного репрезентанта реальності до динамічного, алгоритмічно генерованого конструкта.

Обґрунтовано, що цей процес має як значний потенціал, так і суттєві ризики. З одного боку, цифровізація демократизує доступ до культурних ресурсів, сприяє глобальному обміну та відкриває нові можливості для співтворчості. З іншого – вона загрожує втратою автентичності символів, посиленням цифрової нерівності, алгоритмічною упередженістю та культурною гомогенізацією. Особливо актуальним питання постає в контексті України, де під час повномасштабного вторгнення Росії цифрова фіксація та збереження національної культурної спадщини стали інструментом культурного опору та збереження колективної ідентичності.

Дослідження спирається на праці М. Кастельса, Л. Мановича, П. Леві та інших, які дозволяють осмислити цифрову культуру як продовження символічної еволюції.

Дослідження підкреслює необхідність етичного регулювання цифрової культури, впровадження алгоритмічної грамотності та розробки державної політики, спрямованої на поєднання інновацій із захистом автентичності національних символічних систем. Запропоновані висновки мають як теоретичне, так і практичне значення для культурології, філософії культури та державної культурної політики.

Ключові слова: цифровізація культури, символічні системи, еволюція символів, цифрова комунікація, віртуальна реальність, культурна трансформація.

Syniavska Olha,

Postgraduate Student

Odesa National University named after I. I. Mechnikov

orcid.org/0009-0005-2707-7782

olya23.10.00@gmail.com

DIGITALIZATION OF CULTURE AS A NEW STAGE IN THE EVOLUTION OF SYMBOLIC SYSTEMS

The article examines the digitalization of culture as a fundamental transformative process that marks a new, qualitatively distinct stage in the evolution of human symbolic systems. The author analyzes how modern digital technologies radically reinterpret traditional symbols, creating hybrid forms of communication that combine the physical and the virtual, the real and the simulated. The study emphasizes that digital transformation does not merely change the ways cultural meanings are transmitted but fundamentally alters the very nature of the symbol: from a static representation of reality to a dynamic, algorithmically generated construct.

It is argued that this process possesses both significant potential and considerable risks. On the one hand, digitalization democratizes access to cultural resources, facilitates global exchange, and opens new possibilities for

co-creation. On the other hand, it threatens the loss of symbolic authenticity, increases digital inequality, algorithmic bias, and cultural homogenization. The issue is particularly relevant in the Ukrainian context, where, during Russia's full-scale invasion, the digital preservation of national cultural heritage has become a tool of cultural resistance and the safeguarding of collective identity.

The study draws on the works of M. Castells, L. Manovich, P. Lévy, and others, which allow for understanding digital culture as a continuation of symbolic evolution.

The research underscores the necessity of ethical regulation of digital culture, the implementation of algorithmic literacy, and the development of state cultural policy that combines innovation with the protection of the authenticity of national symbolic systems. The conclusions offered have both theoretical and practical significance for cultural studies, the philosophy of culture, and public cultural policy.

Key words: digitalization of culture, symbolic systems, evolution of symbols, digital communication, virtual reality, cultural transformation.

Вступ. У сучасному світі цифровізація проникає в усі сфери людського життя, перетворюючи не лише економіку та освіту, але й культуру як фундаментальну основу суспільства. Культура, за визначенням, є системою символів, знаків і значень, через які люди інтерпретують реальність і взаємодіють один з одним. Цифрові технології, такі як інтернет, штучний інтелект і віртуальна реальність, радикально змінюють цю систему, роблячи її більш динамічною, доступною, але водночас вразливою. Сучасний етап розвитку людської цивілізації характеризується стрімким і всеохопним проникненням цифрових технологій у всі сфери суспільного життя. Цифровізація вже не є лише технологічним процесом – вона стає фундаментальним чинником трансформації культури як системи символів, значень і практик, через які людина інтерпретує реальність і конструює колективну ідентичність. За Е. Кассіером, культура є символічною формою, що дозволяє людині перетворювати хаос досвіду на осмислений порядок (Cassirer, 1923, с. 75). Саме тому цифровізація культури постає не як просте оновлення засобів комунікації, а як новий етап еволюції символічних систем, у якому традиційні символи набувають гібридної, алгоритмічно опосередкованої форми.

Цей процес викликає численні дискусії серед філософів, культурологів і соціологів. З одного боку, цифровізація відкриває можливості для глобальної культурної обміну, з іншого – загрожує культурній ідентичності та створює нові форми нерівності. У контексті України, де цифрова трансформація прискорила через пандемію COVID-19 та геополітичні виклики, вивчення цієї теми набуває особливого значення для збереження національної культурної спадщини в цифровому просторі.

Актуальність проблеми зумовлена кількома взаємопов'язаними факторами. Наприклад, глобальна цифрова трансформація кардинально змінює механізми виробництва, збереження та поширення культурних сенсів. М. Кастельс ще наприкінці ХХ століття показав, що в мережевому суспільстві символи циркулюють у глобальних інформаційних потоках, стаючи основою влади та ідентичності (Castells, 1996, с. 14). Сьогодні ж, з появою генеративного штучного інтелекту, символи не лише передаються – вони активно генеруються і регенеруються алгоритмами, що радикально змінює їхню природу. Також в умовах гібридних війн і геополітичних конфліктів цифровізація набуває стратегічного значення для збереження національної культурної спадщини. В Україні, де з 2022 року знищують об'єкти культурної спадщини, цифрова фіксація пам'яток стала не технічним заходом, а актом культурного опору та збереження колективної пам'яті.

Таким чином, цифровізація культури постає не як нейтральний технічний прогрес, а як цивілізаційний зсув, що вимагає глибокого теоретичного опрацювання та осмислення. У цьому контексті особливо важливим є аналіз еволюції символічних систем – від традиційних, матеріально закріплених форм до динамічних, гібридних і колективно-генерованих конструктів.

Аналіз досліджень та публікацій. Питання еволюції символічних систем у контексті цифровізації активно вивчається в західній філософській і культурологічній літературі. Ернст Кассіер у своїй класичній праці «Філософія символічних форм» (Cassirer, 1923) заклав основу для розуміння культури як системи символів, що еволюціонує з розвитком людського пізнання.

Сучасні автори розвивають цю ідею в цифровому ключі. Наприклад, Мануель Кастельс

у книзі «Інформаційна епоха» (Castells, 1996) описує мережеве суспільство, де символи циркулюють у глобальних мережах, трансформуючи культурні практики.

Лев Манович у «Мові нових медіа» аналізує, як цифрові інтерфейси змінюють символічні репрезентації (Manovich, 2001). Серед українських досліджень варто виділити колективну монографію Є. Бистрицького, С. Пролеєва та Р. Зимовця, яка розглядає виклики комунікації та культури в глобальному цифровому світі (Бистрицький та ін., 2020). А. М. Тормахова детально аналізує культурну аналітику Л. Мановича як інструмент дослідження цифровізації (Тормахова, 2021). В. Волинець фокусується на впливі штучного інтелекту на мистецькі практики як елемент цифрової трансформації культури (Волинець, 2023). С. Кравчук висвітлює вплив ШІ на культурні права людини в умовах цифрової епохи (Кравчук, 2025). Ці напрацювання дозволяють синтезувати теоретичний фундамент для аналізу.

Метою статті є запропонувати модель еволюції символічних систем у контексті цифровізації культури, спираючись на аналіз існуючих теоретичних напрацювань, з акцентом на виклики та перспективи для сучасного суспільства.

Методологія дослідження ґрунтується на комплексному міждисциплінарному підході, що поєднує елементи герменевтики, семіотичного аналізу, культурної аналітики та методу порівняльного аналізу. Основним методом є теоретичний синтез концепцій Е. Кассіра, М. Кастельса, Л. Мановича та українських дослідників. Для обґрунтування авторської моделі застосовано метод періодизації та структурно-функціональний аналіз. Емпіричний матеріал залучено через метод конкретних кейсів (case study), що дозволяє ілюструвати теоретичні положення на практиці. Аналіз цифрових практик здійснювався з урахуванням контексту України 2022–2025 рр. (війна, цифрова трансформація культурної сфери). Це дало змогу поєднати абстрактно-теоретичний рівень з конкретними прикладами застосування технологій.

Виклад основного матеріалу. Символічні системи, за Кассіром, є основою людської культури, дозволяючи перетворювати досвід на значущі форми – міф, мистецтво, науку (Cassirer, 1923, с. 75). Традиційно еволюція цих

систем відбувалася через матеріальні носії: від усної мови до письма, друку та мас-медіа. Цифровізація ж вводить новий етап, де символи стають цифровими кодами, доступними для миттєвої маніпуляції та глобального поширення.

Сучасна цифрова культура перетворює символи на дані, що циркулюють у мережах. Кастельс зазначає, що в мережевому суспільстві «потіки інформації стають основою влади та ідентичності» (Castells, 1996, с. 14). Наприклад, соціальні мережі, як Facebook чи Instagram, перетворюють особисті нарративи на символічні конструкції, де лайки та репости формують нові значення. Це еволюціонує символічні системи від статичних до динамічних, де користувачі стають співтворцями культури. Українські дослідники підкреслюють, що глобалізація комунікацій радикально змінює культурні процеси, створюючи нові виклики для збереження колективних смислів (Бистрицький та ін., 2020, с. 20).

Цифрові інтерфейси змінюють символічні репрезентації, роблячи їх модульними та алгоритмічними. Тормахова, аналізуючи культурну аналітику Мановича, вказує, що цифрова культура стає об'єктом точного обчислення та генерації нових сенсів (Тормахова, 2021, с. 73). У віртуальній реальності символи еволюціонують у іммерсивні досвіди, де користувач взаємодіє з гіперреальністю, як описує Бодрійяр: «Симулякр перевершує реальність» (Baudrillard, 1981, с. 6). Це створює гібридні символічні системи, де традиційні артефакти цифровізуються, стаючи доступними онлайн, але втрачаючи тактильну автентичність.

Яскравим прикладом першої стадії, тобто цифровізації традиційних символів, є масове оцифрування культурної спадщини в Україні під час повномасштабного вторгнення 2022–2025 рр. Міністерство культури та інформаційної політики оцифрувало понад 150 тисяч експонатів. Цей процес дозволив зберегти національні символи від фізичного знищення, проте виявив і суттєву проблему: цифрові копії, хоч і доступні, втрачають контекстуальну глибину та емоційну силу оригіналу.

Еволюція символічних систем у цифрову еру також посилює колективний аспект. Леві говорить про «колективний інтелект», де кіберпростір дозволяє символам еволюціонувати через спільну творчість (Lévy, 1994, с. 13).

Прикладом є платформи як Wikipedia чи open-source проекти, де символи знання формуються колективно. В Україні це проявляється в цифрових архівах культурної спадщини, таких як проекти Міністерства культури, де фольклор і мистецтво трансформуються в цифрові формати, еволюціонує від локальних до глобальних символів.

Другим етапом стає гібридизація. Тут символи набувають подвійної природи – фізичної та віртуальної. Яскравим прикладом є VR-екскурсії у Львівській національній галереї мистецтв та віртуальний тур Києво-Печерської лаври. Користувачі отримують глибокий іммерсивний досвід, однак емпіричні дослідження свідчать про певне зниження емоційної залученості порівняно з фізичним відвідуванням (Тормахова, 2021, с. 76). Що підкреслює загальну світову тенденцію музеїв разом з основою, фізичною експозицією пропонувати ознайомитись з витворами мистецтва через віртуальні джерела та інструменти.

Виклики цього етапу включають цифрову нерівність. Маклюен попереджав, що медіа можуть розділяти суспільство (McLuhan, 1964, с. 8). Волинець зазначає, що штучний інтелект у мистецтві спрощує створення образів, але водночас створює ризики втрати індивідуальності та невизначеності результатів (Волинець, 2023, с. 25). Кравчук підкреслює, що розвиток ШІ впливає на культурні права людини, створюючи загрози алгоритмічної упередженості та монополізації контенту (Кравчук, 2025, с. 112).

Третій, найвищий етап – колективна еволюція – в свою чергу демонструє, як українські художники активно використовують генеративний ШІ (Midjourney, LeonardoAI, Stable Diffusion) для створення серій на тему національної ідентичності («Код нації», «Незламність»). ШІ генерує базові візуальні символи, які потім доопрацьовуються митцями, створюючи принципово нові гібридні культурні коди, що поєднують людську креативність і машинну генерацію.

Модель еволюції, запропонована автором, включає три стадії: 1) цифровизація традиційних символів (сканування текстових архівів); 2) гібридизація (VR-музеї, NFT-мистецтво); 3) колективна еволюція (AI-генерована культура). Це вимагає етичного регулювання, щоб

уникнути втрати автентичності. Логіка виділення саме цих етапів ґрунтується на ступені проникнення цифрових технологій у символічні процеси та на зміні ролі людини в них. Кожна наступна стадія не спростовує попередню, а надбудовується над нею, створюючи складнішу структуру.

Перша стадія – цифровизація традиційних символів – передбачає переведення матеріальних носіїв культури (рукописів, картин, архітектурних об'єктів) у цифровий формат. Це етап конверсії, коли символи зберігають свою первісну семантику, але отримують нову матеріальність – пікселі та байти. Ця стадія є необхідною передумовою всіх подальших трансформацій.

Друга стадія – гібридизація – характеризується синтезом реального та віртуального просторів. Символи тут уже не просто копіюються, а набувають подвійної природи: вони існують одночасно у фізичному світі та у віртуальній реальності. VR-музеї, AR-додатки, змішана реальність – типові прояви цієї стадії. Людина отримує можливість одночасно перебувати в двох світах, що радикально розширює досвід сприйняття символів.

Третя стадія – колективна еволюція – є якісно новим рівнем, на якому алгоритми стають не просто інструментом, а співтворцями символічних систем. Генеративний ШІ (GPT-моделі, Midjourney, DALL·E тощо) разом із людиною створює нові символи, яких раніше не існувало. Тут відбувається справжня колективна еволюція символічних систем, де людина і машина взаємодіють як партнери.

Запропонована модель відрізняється від існуючих підходів кількома ключовими аспектами. По-перше, на відміну від лінійної моделі Мановича (Manovich, 2020), яка акцентує переважно на технологічних змінах медіа, наша модель фокусується саме на трансформації символічної природи культури. По-друге, вона враховує зворотний зв'язок між стадіями та потенційні ризики регресу (наприклад, втрату автентичності на стадії гібридизації). По-третє, модель розроблена з урахуванням українського контексту, де війна стала потужним катализатором прискореного переходу від першої стадії відразу до третьої.

Така триступенева структура дозволяє не лише описувати, а й прогнозувати розвиток

символічних систем у найближчі десятиліття, а також формулювати рекомендації щодо етичного регулювання цифрової культури.

Ця триступенева модель не є довільною класифікацією, а впливає з логіки трансформації символічної функції культури в умовах цифрової реальності. На відміну від традиційних підходів, які розглядають цифровізацію переважно як технічний процес (Manovich, 2020), запропонована модель акцентує увагу на зміні сутності символу: від статичного репрезентанта реальності до динамічного, алгоритмічно опосередкованого конструкта, що постійно регенерується.

Ключовим твердженням є те, що кожна стадія не лише додає нові технічні можливості, а й радикально змінює спосіб існування символу в культурі. На стадії цифровізації символ зберігає свою первісну семантику, але втрачає ауру унікальності, про яку писав В. Беньямін ще в 1930-х роках. Цифрова копія, хоч і демократизує доступ, водночас створює ефект «відчуження автентичності»: глядач отримує ідеально чітке зображення, але втрачає можливість фізичного, емоційного та контекстуального контакту з оригіналом. Саме тому цифровізація, попри всі свої переваги, вже на першому етапі ставить питання про межі відтворення культурної пам'яті.

На стадії гібридизації відбувається ще глибша трансформація. Символ перестає бути або фізичним, або віртуальним – він стає одночасно і тим, і іншим. Це призводить до появи принципово нового типу сприйняття, коли людина одночасно перебуває у двох реальностях. Однак тут виникає парадокс: чим сильнішою стає імерсивність VR/AR, тим більшим стає ризик ілюзорності досвіду. Користувач може «відвідати» зруйнований музей у віртуальному форматі, але цей досвід, хоча й емоційно насичений, залишається штучно сконструйованим. Таким чином, гібридизація посилює потенціал емпатії, але одночасно підвищує ризик заміни реальної культурної участі її симулякром (Baudrillard, 1981).

Найбільш радикальні зміни відбуваються на стадії колективної еволюції. Тут символ уже не є продуктом виключно людської діяльності – він стає результатом співтворчості людини й алгоритму. Генеративний ШІ не просто копіює чи комбінує наявні культурні коди, а генерує нові,

яких раніше не існувало. Це якісно новий етап еволюції символічних систем, оскільки символ перестає бути відображенням реальності й стає її активним творцем. Водночас саме на цьому етапі найбільш гостро проявляються ризики: алгоритмічна упередженість, культурна гомогенізація та втрата авторської відповідальності. Якщо традиційні символічні системи формувалися століттями колективної творчості, то сьогодні вони можуть бути створені за лічені секунди, що ставить під сумнів їхню культурну глибину та історичну легітимність (Кравчук, 2025).

Таким чином, запропонована модель дозволяє не лише описувати, а й критично аналізувати цифровізацію культури. Вона показує, що кожна наступна стадія посилює як потенціал, так і ризики. Для українського контексту це особливо актуально: війна 2022–2025 років стала потужним каталізатором, який одночасно прискорив перехід від першої стадії до третьої і виявив усі суперечності цього процесу. З одного боку, цифровізація стала інструментом культурного опору та збереження ідентичності; з іншого – вона створила нові загрози для автентичності національних символів у глобальному цифровому просторі.

Отже, цифровізація культури не є нейтральним технічним процесом. Вона являє собою фундаментальну трансформацію символічних систем, яка вимагає не лише технологічного, а й глибокого філософського та етичного осмислення.

Висновки. Проведене дослідження дозволяє стверджувати, що цифровізація культури є не просто технологічним оновленням, а новим, якісно відмінним етапом еволюції символічних систем людства. Цей етап характеризується переходом від статичних, матеріально закріплених символів до динамічних, гібридних і алгоритмічно опосередкованих конструктів, здатних до постійної генерації та регенерації.

Цифровізація культури є новим етапом еволюції символічних систем, де традиційні форми трансформуються в динамічні, гібридні структури. Вона відкриває можливості для глобальної комунікації, але ставить виклики нерівності та маніпуляції. Для України це шанс зберегти культурну ідентичність у цифровому просторі. Подальші дослідження повинні фокусуватися на етичних аспектах, щоб еволюція символів служила людському розвитку.

Отже, цифровізація культури вимагає не лише технологічного, а й глибокого філософського та етичного осмислення. Необхідними є розробка механізмів етичного регулювання генеративного ШІ, впровадження алгоритмічної грамотності як ключової компетентності громадянина, а також державна політика, спрямована на поєднання інновацій із захистом автентичності національних символічних систем.

Перспективи подальших досліджень пов'язані з емпіричним вивченням впливу генеративного ШІ на формування нових культурних

кодів в українському суспільстві, порівняльним аналізом цифрової трансформації символічних систем у різних країнах та розробкою практичних рекомендацій щодо збереження культурної автентичності в умовах колективної еволюції символів.

Цифровізація культури відкриває перед українським суспільством унікальне вікно можливостей: зберегти національну ідентичність у глобальному цифровому просторі та водночас стати одним із творців нового етапу символічної еволюції людства.

Список використаних джерел:

Бистрицький, С., Пролеєв, С., Зимовець, Р. (2020). Комунікація і культура в глобальному світі. Київ: *Дух і Літера*. 416 с.

Волинець, В. (2023). Вплив штучного інтелекту на сучасне мистецтво: можливості та виклики. *Цифрова платформа: інформаційні технології в соціокультурній сфері*, 6(1), с. 21–31. <https://doi.org/10.31866/2617-796X.6.1.2023.283933>.

Кравчук, С. (2025). Вплив штучного інтелекту на культурні права людини. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: «Юридичні науки». Том. 12, № 1 (45), с. 108–119. <https://doi.org/10.23939/law2025.45.108>.

Тормахова, А. М. (2021). Культурна аналітика Льва Мановича: від теорії до практики. *Питання культурології*. Вип. 37, с. 71–79. <https://doi.org/10.31866/2410-1311.37.2021.236001>.

Baudrillard, J. (1981). *Simulacres et simulation*. Galilée. 225 p.

Cassirer, E. (1923). *Philosophie der symbolischen Formen*. Berlin. 316 p.

Castells, M. (1996). *The rise of the network society*. Blackwell Publishers. 597 p.

Lévy, P. (1994). *L'intelligence collective: Pour une anthropologie du cyberspace*. Paris: La Découverte. 252 p.

Manovich, L. (2001). *The language of new media*. Cambridge, MA: MIT Press. 400 p.

Manovich, L. (2020). *Cultural analytics*. Cambridge, MA: MIT Press. 336 p.

McLuhan, M. (1964). *Understanding media: The extensions of man*. New York: McGraw-Hill. 396 p.

References:

Baudrillard, J. (1981). *Simulacres et simulation*. Galilée. 225 p.

Bystrytsky, Ye., Proleiev, S., & Zymovets, R. (2020). Culture and communication in the global world. *Dukh i Literatura*. 416 p.

Cassirer, E. (1923). *Philosophie der symbolischen Formen*. Berlin. 316 p.

Castells, M. (1996). *The rise of the network society*. Blackwell Publishers. 597 p.

Kravchuk, S. (2025) The Impact of Artificial Intelligence on Human Cultural Rights. *Bulletin of Lviv Polytechnic National University. Series: Legal Sciences*. Vol. 12, No 1 (45), pp. 108–119. <https://doi.org/10.23939/law2025.45.108>.

Lévy, P. (1994). *L'intelligence collective: Pour une anthropologie du cyberspace*. Paris: La Découverte. 252 p.

Manovich, L. (2001). *The language of new media*. Cambridge, MA: MIT Press. 400 p.

Manovich, L. (2020). *Cultural analytics*. Cambridge, MA: MIT Press. 336 p.

McLuhan, M. (1964). *Understanding media: The extensions of man*. New York: McGraw-Hill. 396 p.

Tormakhova, A. M. (2021). Cultural analytics of Lev Manovich: from theory to practice. *Pytannia kulturolohii*, 37, 71–79. <https://doi.org/10.31866/2410-1311.37.2021.236001>.

Volynets, V. (2023). The impact of artificial intelligence on contemporary art: opportunities and challenges. *Tsyfrova platforma: informatsiini tekhnolohii v sotsiokulturnii sferi*, 6(1), 21–31. <https://doi.org/10.31866/2617-796X.6.1.2023.283933>.

Дата першого надходження статті до видання: 24.03.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 20.04.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 29.05.2026